Edward Nieznański

Dostateczna racja istnienia świata

Studia Philosophiae Christianae 40/2, 189-195

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

Studia Philosophiae Christianae
UKSW
40(2004)2

EDWARD NIEZNAŃSKI
Instytut Filozofii UKSW, Warszawa

DOSTATECZNA RACJA ISTNIENIA ŚWIATA

1. WSTĘP

Celem, który przyświeca niniejszym rozważaniom, jest interpretacja i uzasadnienie tezy, która głosi, że świat posiada dostateczną rację swojego istnienia. Punktem wyjścia jest konstrukcja pojęć w porządku ich definicyjnej zależności. Chodzi przy tym o pojęcia, które obejmują rozumienie przedmiotów, zbiorów i relacji, o których następnie traktuje język przedmiotowy i teoria ujmująca związek świata z *absolutem*. Końcowa część rozważań ustala funkcje semantyczne łączące prezentowany język i teorię ze strukturą pojęciową wyłożoną na wstępie. Semiotyczne uwagi mają zarówno ugruntować sens języka, jak też umożliwić badanie zasadności tez teorii.

2. SEMIMODEL

Bierzemy pod uwagę system relacyjny:
$M = \langle I, 2^I, \underline{\varepsilon}, T, \{A_t\}_{t\in T}, \beta, \mu_0, \Phi, \rho, \delta\rangle$,
w którym:
I – zbiór wszystkich istot niesprzecznych (przedmiotów);
$2^I = \{X: X \subseteq I\}$;
$\underline{\varepsilon} = \{\langle x, y\rangle \in I \times 2^I: x \in y\} \cup \{\langle x, y\rangle \in (2^I - \{\emptyset\}) \times 2^I: x \subseteq y\}$. Jest to mnogościowy korelat predykatu „jest" („ε");
T – czas (ciąg punktów czasowych, ciąg „chwil");
A_t – zbiór wszystkich bytów aktualnych w chwili *t*;
$\{A_t\}_{t\in T}$ to ciąg wszystkich zbiorów bytów aktualnych w chwilach *t* ciągu T;

$\beta = \cup A_t$ ($t \in T$), czyli zbiór wszystkich realnych bytów, tzn. suma uogólniona po wszystkich zbiorach A_t dla $t \in T$;

μ_0 – materialny świat z chwili obecnej t_0, jako kolektywny zbiór ciał istniejących w t_0, czyli jedno maksymalne ciało złożone w swych częściach ze wszystkich ciał istniejących w chwili t_0 (ich mereologiczna suma);

$\Phi = \{\varphi \subseteq I \times I: \forall x\ \forall y\ (<x, y> \in \varphi \wedge y \in \beta \to x \in \beta)\} = \{\varphi \subseteq (I \times I: \varphi^{-1} (\beta) \subseteq \beta\}$ – zbiór wszystkich relacji, ze względu na konwers których zbiór bytów jest zamknięty;

$\rho(y) = \{x \in I: \exists \varphi\ (\varphi \in \Phi \wedge <x, y> \in \varphi\}$ – zbiór wszystkich racji istnienia y-a;

$\delta(y) = \{x \in I: \forall z\ [z \in \rho(y) \to x \in \rho(z)] \wedge \rho(x) \subseteq \{x\}\}$ – zbiór wszystkich dostatecznych racji istnienia y-a.

Należy przy tym zauważyć, że:

(1.1) $\underline{\varepsilon} \in$ zbioru relacji słabo-porządkujących (czyli zarazem zwrotnych antysymetrycznych i przechodnich) w zbiorze $I \cup 2^I$;

(1.2) $\{<x, y> \in I \times I: x \in \rho(y)\} \in$ zbioru relacji zwrotnych i przechodnich w zbiorze I oraz $\forall x\ \forall y\ [x \in \rho(y) \wedge y \in \beta \to x \in \beta]$;

(1.3) $\{<x,y> \in I \times I: x \in \delta(y)\} \in$ zbioru relacji antysymetrycznych i przechodnich w zbiorze I, jest też funkcją: $\forall x\ \forall y\ \forall z\ [x \in \delta(y) \wedge z \in \delta(y) \to x=z]$ oraz $\forall x\ \forall y\ [x \in \delta(y) \wedge y \in \beta \to x \in \beta]$.

3. JĘZYK PRZEDMIOTOWY

W języku przedmiotowym, w którym mamy zbudować formalną teorię dostatecznej racji świata, wyodrębniamy słownik, termy i formuły.

3.1. SŁOWNIK

Niech N_1 stanowi zbiór nazw jednostkowych,
N_2 – zbiór nazw niejednostkowych,
NT – zbiór nazw temporalnych,
ZN_1 – zbiór zmiennych jednostkowo-nazwowych,
ZN_2 – zbiór zmiennych niejednostkowo-nazwowych,
ZT – zbiór zmiennych temporalnych.
Wówczas ustalamy, że:
„m_0”, „α” $\in N_1$; „B” $\in N_2$;
„x”, „y”, „z” $\in ZN_1 \cup ZN_2$;
„t_0” $\in$ NT; „t” $\in$ ZT;
„$\sim$”, „$\wedge$”, „$\to$”, „$\leftrightarrow$” $\in$ zbioru spójników logicznych;

„$\forall$", „$\exists$" $\in$ zbioru kwantyfikatorów;
„ε", „$=$" $\in$ zbioru predykatów dwuargumentowych;
„f" $\in$ zbioru zmiennych predykatowych dwuargumentowych;
„R", „D" $\in$ zbioru funktorów nazwotwórczych o jednym argumencie jednostkowo-nazwowym;
„A" $\in$ zbioru funktorów nazwotwórczych o jednym argumencie temporalnym.

3.2 TERMY

Zbiór wyrażeń nazwowych, czyli termów tworzonego języka przedmiotowego wyznaczają warunki:

1) $N_1 \cup N_2 \cup NT \cup ZN_1 \cup ZN_2 \cup ZT \subseteq$ zbiorze termów;

2) Jeżeli [($F \in N_2 \cup ZN_2$ oraz n $\in$ zbioru termów) lub (F $\in$ zbioru funktorów nazwotwórczych o jednym argumencie jednostkowo-nazwowym oraz $n \in N_1 \cup ZN_1$) lub (F $\in$ zbioru funktorów nazwotwórczych o jednym argumencie temporalnym oraz $n \in NT \cup ZT$)], to F (n) $\in$ zbioru termów.

3.3. FORMUŁY

Zbiór wyrażeń zdaniowych, czyli formuł tworzonego języka przedmiotowego wyznaczają warunki:

1) Jeżeli k, n $\in$ zbioru termów, to '$k \varepsilon n$', '$k=n$' $\in$ zbioru formuł;

2) Jeżeli k, n $\in ZN_1$, to 'kfn' $\in$ zbioru formuł;

3) Jeżeli p, q $\in$ zbioru formuł, to '$\sim p$', '$p \wedge q$', '$p \rightarrow q$', '$p \leftrightarrow q$' $\in$ zbioru formuł;

4) Jeżeli $\ell \in ZN_1 \cup ZN_2 \cup \{$„f"$\}$ oraz p $\in$ zbioru formuł, to '$\forall \ell p$', '$\exists \ell p$' $\in$ zbioru formuł.

4. TEORIA DOSTATECZNEJ RACJI ISTNIENIA ŚWIATA

Przyjmujemy na wstępie aksjomat:

Ax. 1: $m_0 \varepsilon A (t_0)$,

który stwierdza, że obecny świat materialny m_0 jest „teraz" (w chwili t_0) bytem aktualnym.

Df. B: $x \varepsilon B \leftrightarrow \exists t\, x \varepsilon A (t)$.

Zgodnie z tą definicją (realnym) bytem nazywamy przedmiot będący przynajmniej w pewnym czasie bytem aktualnym.

Tw. 1: $m_0 \varepsilon B$.

Twierdzenie Tw. 1 głosi, że istniejący teraz świat materialny jest bytem realnym, bo Ax. 1 i Df. B.

Df. =: $x=y \leftrightarrow x\varepsilon y \wedge y\varepsilon x$

(Przedmioty x i y są tożsame $\leftrightarrow$ x jest y-iem i y jest x-em).

Df. R: $x\varepsilon R\,(y) \leftrightarrow \exists f\,[\forall x\, \forall y\, (xfy \wedge y\varepsilon B \rightarrow x\varepsilon B) \wedge xfy]$.

Zgodnie z definicją Df. R: x jest (konieczną) racją istnienia y-a $\leftrightarrow$ istnieje przynajmniej jedna taka relacja x-a do y-a, wedle której realne istnienie każdego jej następnika zawsze stanowi o realnym bycie każdego jej poprzednika. Takimi relacjami są na przykład: stosunek przyczynowości (sprawczej), stosunek części do całości, identyczność, związek stawania się rzeczy, stosunek pochodzenia dzieci od ich matek itp.

Tw. 2: $\forall x\, x\varepsilon R\,(x)$

(Każdy przedmiot jest racją swojego istnienia), bo $\forall x\, \forall y\, (x=y \wedge y\varepsilon B \rightarrow x\varepsilon B)$, $x=x$, Df. R.

Tw. 3: $\forall x\, \forall y\, \forall z\, [x\varepsilon R\,(y) \wedge y\varepsilon R\,(z) \rightarrow x\varepsilon R\,(z)]$

(Racja racji bytu jest racją bytu), bo: $x\varepsilon R\,(y)$, $y\varepsilon R\,(z)$ [założenia], Df. R, więc $\forall x\, \forall y\, (xf_1y \wedge y\varepsilon B \rightarrow x\varepsilon B)$, xf_1y, $\forall x\, \forall y\, (xf_2y \wedge y\varepsilon B \rightarrow x\varepsilon B)$, yf_2z, zatem $xf_1;\, f_2z$, {$xf_1;\, f_2y$, $y\varepsilon B$ [założenia dodatkowe], więc xf_1a, af_2y, więc $a\varepsilon B$, więc $x\varepsilon B$}, zatem $\forall x\, \forall y\, (xf_1;\, f_2y \wedge y\varepsilon B \rightarrow x\varepsilon B)$, Df. R, więc $x\varepsilon R\,(z)$.

Tw. 4: $\forall x\, \forall y\, [x\varepsilon R\,(y) \wedge y\varepsilon B \rightarrow x\varepsilon B]$

(Z faktu realnego istnienia następnika racji bytu wynika fakt realnego istnienia jej poprzednika), bo jeżeli $x\varepsilon R\,(y)$, $y\varepsilon B$, to – wobec definicji Df. R – wynika, że dla pewnego f jest tak, że: $\forall x\, \forall y\, (xfy \wedge y\varepsilon B \rightarrow x\, \varepsilon B) \wedge xfy$, więc – skoro $xfy \wedge y\varepsilon B$ – $x\varepsilon B$.

Df. D: $x\varepsilon D\,(y) \leftrightarrow \forall z\, [z\varepsilon R\,(y) \rightarrow x\varepsilon R\,(z)] \wedge \forall z\, [z\varepsilon R\,(x) \rightarrow z=x]$

Zgodnie z definicją Df. D: x jest dostateczną racją istnienia y-a $\leftrightarrow$ x będące racją bytu każdej racji istnienia y-a, każdą z kolei rację do swego istnienia ma wyłącznie w sobie samym.

Ax. 2: $\forall y\, [y\varepsilon B \rightarrow \exists x\, x\varepsilon D\,(y)]$

(Każdy byt posiada dostateczną rację swojego istnienia).

Tw. 5: $\forall x\, \forall y\, [x\varepsilon D\,(y) \rightarrow x\varepsilon R\,(y)]$

(Każda dostateczna racja bytu jest konieczną racją istnienia), bo: $x\varepsilon D\,(y)$ z założenia, Df. D, więc $\forall z\, [z\varepsilon R\,(y) \rightarrow x\varepsilon R\,(z)$, Tw. 2, więc $y\varepsilon R\,(y)$, zatem $x\varepsilon R\,(y)$.

Tw. 6: $\forall x\, \forall y\, [x\varepsilon D\,(y) \wedge y\varepsilon B \rightarrow x\varepsilon B]$

(Dostateczna racja istnienia bytu jest bytem), bo Tw. 5 i Tw. 4.

Tw. 7: $\forall x\, \forall y\, [x\varepsilon D\,(y) \wedge z\varepsilon D\,(y) \rightarrow z=x]$

(Każdy przedmiot posiada co najwyżej jedną dostateczną rację bytu), bo $x\varepsilon D\,(y)$, $z\varepsilon D\,(y)$ [założenie], Df. D, więc $\forall u\, [u\varepsilon R\,(y) \rightarrow$

$x \varepsilon R(u)]$, $\forall u\,[u \varepsilon R(x) \rightarrow u=x]$, $\forall u\,[u \varepsilon R(y) \rightarrow z \varepsilon R(u)]$, Tw. 2, więc $y \varepsilon R(y)$, więc $x \varepsilon R(y)$, więc $z \varepsilon R(x)$, więc $z=x$.

Tw. 8: $\forall y\,\{y\,\varepsilon B \rightarrow \exists x\, x \varepsilon D(y) \wedge \forall x\, \forall y\,[x \varepsilon D(y) \wedge z \varepsilon D(y) \rightarrow z=x]\}$

(Każdy byt posiada dokładnie jedną dostateczną rację bytu), bo Ax. 2 i Tw. 7.

Tw. 9: $\exists x\, x \varepsilon D(m_0) \wedge \forall x\, \forall y\,[x \varepsilon D(m_0) \wedge z \varepsilon D(m_0) \rightarrow z=x]$

(Aktualny świat materialny posiada dokładnie jedną dostateczną rację swojego istnienia), bo Tw. 8 i Tw. 1.

Df.α: $\alpha = D(m_0)$

(Absolut jest to dostateczna racja istnienia aktualnego świata materialnego).

Tw. 10: $\exists x\, x \varepsilon \alpha \wedge \forall x\, \forall z\,(x\, \varepsilon \alpha \wedge z \varepsilon \alpha \rightarrow z=x)$

(Istnieje dokładnie jeden absolut), bo Tw. 9 i Df.α.

Tw. 11: $\alpha \varepsilon B$

(Absolut jest bytem realnym), bo Tw. 6, Df.α, Tw. 1.

5. SEMANTYCZNY MODEL

Przedstawimy trzy rodzaje związków semantycznych zachodzących między językiem i teorią a semimodelem: wartościowania zmiennych, interpretacji stałych i logicznej wartości formuł.

5.1. WARTOŚCIOWANIE ZMIENNYCH

Rozróżniamy cztery rodzaje funkcji wartościujących zmienne:

v_1: $ZN_1 \rightarrow I \cup \{\{a\}: a \in I\}$,

v_2: $ZN_2 \rightarrow 2^I$,

v_3: $ZT \rightarrow T$,

v_4: $\{\text{„f”}\} \rightarrow 2^{(I \times I)}$

Każde v_i jest metajęzykową zmienną użytą do reprezentowania funkcji należących do zaznaczonych czterech zbiorów odwzorowań[1].

5.2. INTERPRETACJA STAŁYCH

Funkcję interpretacji stałych języka oznaczamy symbolem „σ” i określamy na drodze wyliczania wszystkich jej wartości dla poszczególnych stałych:

[1] Każdy związek $X \rightarrow Y$ jest zbiorem wszystkich odwzorowań zbioru X w zbiór Y, a zapis typu v: $X \rightarrow Y$ ma ten sam sens, co $v \in Y^X$.

$\sigma(\varepsilon) = \underline{\varepsilon}$;
$\sigma(m_0) = \mu_0$;
$\sigma(A\ (t)) = A_t$;
$\sigma(B) = \beta$;
$\sigma(R\ (\ell)) = \rho(\ell) = \{a \in I: \exists\phi\ (\phi \in \Phi \wedge <a,\ell> \in \phi\}$;
$\sigma(D\ (\ell)) = \delta(\ell) = \{a \in I: \forall c\ [c \in \rho(\ell) \to a \in \rho(c)] \wedge \rho(a) \subseteq \{a\}\}$;
$\sigma(\alpha) = \delta(\mu_0)$.

5.3. LOGICZNE WARTOŚCI FORMUŁ

Wprowadzamy funkcję W określoną na zbiorze formuł i przyjmującą wartości w zbiorze $\{0,1\}$:

1) Jeżeli $\tau_1, \tau_2 \in$ zbioru termów oraz $h^v(\tau_k)$ dla $v \in \{v_1, v_2, v_3, v_4\}$, $k \in \{1,2\}$ jest rozszerzeniem funkcji wartościowań do homomorfizmu na termy τ_k, to $\mathbf{W}\ (\tau_1\ \varepsilon\ \tau_2) = 1 \leftrightarrow h^v(\tau_1)\ \underline{\varepsilon}\ h^v(\tau_2)$;

2) Jeżeli p, q $\in$ zbioru formuł, to $\mathbf{W}\ ({\sim}p) = 1 \leftrightarrow \mathbf{W}\ (p) = 0$; $\mathbf{W}\ (p \wedge q) = 1 \leftrightarrow \mathbf{W}\ (p) = 1$ i $\mathbf{W}\ (q) = 1$; $\mathbf{W}\ (p \to q) = 1 \leftrightarrow \mathbf{W}\ (p) = 0$ lub $\mathbf{W}\ (q) = 1$; $\mathbf{W}\ (p \leftrightarrow q) = 1 \leftrightarrow \mathbf{W}\ (p) = \mathbf{W}\ (q)$;

3) Jeżeli $\ell \in ZN_1 \cup ZN_2 \cup ZT \cup \{$„f"$\}$ oraz p $\in$ zbioru formuł, to:

3.1) $\mathbf{W}\ (\forall\ell\ p) = 1 \leftrightarrow \forall v\ [v \in \{v_1, v_2, v_3, v_4\} \to \mathbf{W}\ (h^v(p)) = 1]$;

3.2) $\mathbf{W}\ (\exists\ell p) = 1 \leftrightarrow \exists v\ [v \in \{v_1, v_2, v_3, v_4\} \wedge \mathbf{W}\ (h^v(p)) = 1]$.

Jeżeli p $\in$ zbioru formuł, to: p $\in$ VER (M) (czyli p należy do zbioru zdań prawdziwych w semimodelu M) $\leftrightarrow \forall v\ [v \in \{v_1, v_2, v_3, v_4\} \to \mathbf{W}\ (h^v(p)) = 1]$. Na tej podstawie stwierdzamy, że:

Ax. 1 $\in$ VER (M), jeżeli $\mu_0 \in A_{t0}$;

Df. B $\in$ VER (M), jeżeli $\beta = \cup A_t\ (t \in T)$;

Tw. 1 $\in$ VER (M), jeżeli $\mu_0 \in \beta$;

Df. = $\in$ VER (M), jeżeli $\forall a\ \forall b\ (a = b \leftrightarrow a\underline{\varepsilon}b \wedge b\underline{\varepsilon}a)$;

Df. R $\in$ VER (M), jeżeli $a \in \rho(b) \leftrightarrow a \in I \wedge \exists\phi\ (\phi \in \Phi \wedge <a, b> \in \phi)$;

Tw. 2 $\in$ VER (M), jeżeli $\{<a, b>: a \in \rho(b)\} \in$ zbioru relacji zwrotnych w zbiorze I;

Tw. 3 $\in$ VER (M), jeżeli $\{<a, b>: a \in \rho(b)\} \in$ zbioru relacji przechodnich w zbiorze I;

Tw. 4 $\in$ VER (M), jeżeli $\forall a\ \forall b\ [a \in \rho(b) \wedge b \in \beta \to a \in \beta]$;

Df. D $\in$ VER (M), jeżeli $a \in \delta(b) \leftrightarrow a \in I \wedge \forall c\ [c \in \rho(b) \to a \in \rho(c)] \wedge \rho(a) \subseteq \{a\}$;

Ax. 2 $\in$ VER (M), jeżeli $\forall b\ [b \in \beta \to \exists a\ a \in \delta(b)]$;

Tw. 5 $\in$ VER (M), jeżeli $\forall b\ \delta(b) \subseteq \rho(b)$;

Tw. 6 $\in$ VER (M), jeżeli $\forall a\ \forall b\ [a \in \delta(b) \wedge b \in \beta \to a \in \beta]$;

Tw. 7 $\in$ VER (M), jeżeli $\forall a\ \forall b\ \forall c\ [a \in \delta(c) \wedge b \in \delta(c) \rightarrow a = b]$;

Tw. 8 $\in$ VER (M), jeżeli $\forall b\ [b \in \beta \rightarrow \exists!\ a\ a \in \delta(b)]$, gdzie znak $\exists!$ jest kwantyfikatorem jednostkowym;

Tw. 9 $\in$ VER (M), jeżeli $\exists!\ a\ a \in \delta(\mu_0)$;

Df.α, Tw. 10 $\in$ VER (M), jeżeli Tw. 9 $\in$ VER (M);

Tw. 11 $\in$ VER (M), jeżeli Tw. 6, Tw. 9, Tw. 1 $\in$ VER (M).

Obecny świat materialny nie jest absolutem, bo posiada konieczne racje do swego istnienia poza sobą, chociażby w światach wcześniejszych, z których powstał. I z tych samych względów żaden wcześniejszy świat materialny nie jest dostateczną racją istnienia ani świata obecnego, ani siebie samego. Gdy więc dla każdego bytu dostateczna racja jego istnienia jest niezbędna, absolut, czyli dostateczna racja bytu obecnego świata materialnego, leży poza każdym światem materialnym. I nie tylko obecny świat materialny jako zespół swoich części, lecz również żadne jego podzespoły, z tych samych także powodów, co całość, nie stanowią dostatecznej racji istnienia ani świata ani siebie samych. Absolut zatem nie jest żadnym ciałem, będąc bytem realnym.

HINREICHENDER GRUND DER WELTEXISTENZ

Zusammenfassung

Zum Ziel dieses Aufsatzes gehört die Erörterung der Interpretation und Begründung des Satzes, daß die Welt einen hinreichenden Grund ihrer Existenz hat. Als Ausgangspunkt wird anßgenommen die Bildung in der mengenlehrerischen Sprache des Systems von Begriffen, die ferner in der Objektsprache und Theorie der Beziehung zwischen dem Absoluten und der Welt bezeichnet worden sind. In der genannten Theorie wird bewiesen, daß der Satz über die Existenz des Absoluten aus dem Gesetz vom hinreichenden Grund logisch folgt. Im letzten Teil des Aufsatzes wird die Semantik der vorgelegten Sprache und Theorie vorgeschlagen.